

OD ISTOG PISCA

ISTORIJA SREDNJOVEKOVNOG SVETA

OD HRISTIJANIZACIJE KONSTANTINA VELIKOG
DO PRVOG KRSTAŠKOG RATA

SUZAN VAJS BAUER

Preveo
Dejan Ristić

■ Laguna ■

Naslov originala

Susan Wise Bauer

THE HISTORY OF THE MEDIEVAL WORLD

Copyright © ??????????????????????

Benu

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

Karte 11
Ilustracije 13

Prvi deo
JEDINSTVO
15

1. **Jedno carstvo pod nebeskim svodom** Rimsko carstvo od 312. do 330. godine 17
2. **U traganju za zaštitom Nebesa** Kina od 313. do 402. godine 33
3. **Carstvo uma** Indija od 319. do 415. godine 47
4. **Persijska pretnja** Rimsko carstvo, Persijsko carstvo, Istočna Afrika i Arabija od 325. do 361. godine 59
5. **Otpadnik** Rimsko i Persijsko carstvo od 361. do 364. godine 74
6. **Zemljotres i napad** Rimsko carstvo, Britanska ostrva i germanske teritorije od 364. do 371. godine 83

7. **Ponovno osnivanje države** Države Kogurjo, Baekje i Sila od 371. do 412. godine 100
8. **Katolička crkva** Rimsko carstvo od 378. do 382. godine 108
- Drugi deo
LOMOVI
117
9. **Izopšteni** Rimsko carstvo, Britanska ostrva i Persijsko carstvo od 383. do 392. godine 119
10. **Podela na dva dela** Rimsko carstvo od 392. do 396. godine 134
11. **Pljačkanje Rima** Zapadno i Istočno rimsko carstvo od 396. do 410. godine 143
12. **Jedna priroda nasuprot dve** Istočno Rimsko carstvo i Persijsko carstvo od 408. do 431. godine 157
13. **U potrazi za domovinom** Zapadno rimsko carstvo i germanske teritorije od 410. do 418. godine 166
14. **Slabljenje Gupta** Indija od 415. do 480. godine 172
15. **Severnjačke ambicije** Kina od 420. do 464. godine 181
16. **Huni** Zapadno rimsko carstvo, Istočno rimsko carstvo, germanska područja, zemlje Huna, Hispanija i Severna Afrika od 423. do 450. godine 190
17. **Atila** Zapadno rimsko carstvo, Istočno rimsko carstvo, germanske teritorije i hunske zemlje od 450. do 455. godine 204
18. **Pravoverje** Istočno rimsko carstvo i Persijsko carstvo od 451. do 454. godine 211

19. **Kraljevi** Britanska ostrva od 451. do 470. godine 218
20. **Kraj rimskog mita** Zapadno rimsko carstvo i germanske teritorije od 454. do 476. godine 228
- Treći deo
NOVE SILE
241
21. **Ostrogoti** Istočno rimsko carstvo i Apeninsko poluostrvo od 457. do 493. godine 243
22. **Vizantija** Istočno rimsko carstvo i Persijsko carstvo od 471. do 518. godine 255
23. **Težnje** Kina i države Kogurjo, Baekje i Sila od 471. do 527. godine 269
24. **Srdžba** Kina od 479. do 534. godine 279
25. **Izabrani kraljevi** kraljevstva Franaka, Vizigota, Vandala, Ostrogota i Britanija od 481. do 531. godine 291
26. **Invazija i erupcija** Indija i jugoistočna ostrva Sumatra i Java od 497. do 535. godine 305
27. **Dve Amerike** Središnja Amerika od oko 500. do oko 600. godine 315
28. **Veliko i sveto veličanstvo** Istočna Afrika, Arabija, Persijsko carstvo i Vizantija od 510. do 529. godine 327
29. **Kuga** Persijsko carstvo, Vizantija, Severna Afrika i Apeninsko poluostrvo od 532. do 544. godine 344
30. **Nebeski vladar** kraljevstva Kogurjo, Baekje, Sila i Jamotov Japan od 536. do 602. godine 363
31. **Ponovno ujedinjenje** Kina i Kogurjo od 546. do 612. godine 376

32. **Južnoindijski vladari** Indija
od 543. do 620. godine 389
33. **Dva cara** Apeninsko poluostrvo, kraljevstvo Vizigota,
Istočno rimsko carstvo, Persijsko carstvo i Arabija
od 551. do 579. godine 399
34. **Majordomi** franačka kraljevstva
od 558. do 656. godine 413
35. **Grgur Veliki** Apeninsko poluostrvo i Britanija
od 572. do 604. godine 427
36. **Persijski verski rat** Istočno rimsko carstvo, Persijsko
carstvo i različite slovenske, bugarske, avarske i
hazarske oblasti od 589. do 632. godine 437
37. **Prorok** Arabija od 590. do 622. godine 455
38. **Prevlast dinastije Tang** Kina, Japan, turski kaganat,
kraljevstva Tibet, Baekje, Kogurjo i Sila
od 622. do 676. godine 468
39. **Pleme vere** Arabija od 622. do 642. godine 482
40. **Prožimanja** Indija i Sri Lanka
od 640. do 684. godine 498
41. **Nevolje carstva** Arabija od 643. do 661. godine ?

Napomene 521

Saglasnosti ?

Indeks ?

Karte

1. Carstva Rimljana i Persijanaca 21
2. Tri kineske oblasti 35
3. Država dinastije Jin 38
4. Razdoblje Gupta 55
5. Rimljani i Persijanci 67
6. Persijski vojni pohodi 80
7. Britanija i Irska 90
8. Najezda varvara 97
9. Kraljevina Kogurjo na vrhuncu svoje moći 102
10. Primopredaja Panonije 113
11. Podela carstva 121
12. Bitka na Frigidu 136
13. Napad Vizigota 149
14. Persija i Istočno rimsko carstvo 159
15. Vizigotska kraljevina 168
16. Najezda Belih Huna 175

-
-
- 17. Liu Song i Bei Ve 183
 - 18. Najezda Huna 193
 - 19. Atilina osvajanja 206
 - 20. Bitka kod Vartananca 215
 - 21. Irska i Britanija 221
 - 22. Pad Zapadnog rimskog carstva 230
 - 23. Odoakarova kraljevina 246
 - 24. Persija i Beli Huni 257
 - 25. Problemi u područjima zapadno od Vizantije 263
 - 26. Istok u vreme vladavine Jangsua 274
 - 27. Podela carstva Bei Vei 288
 - 28. Klovis i njegovi susedi 294
 - 29. Indija i njeni trgovački partneri na jugoistoku 312
 - 30. Gradovi na području Srednje Amerike 319
 - 31. Arabljanska plemena i kraljevstva 329
 - 32. Konstantinopolj 348
 - 33. Ponovno osvajanje rimskih teritorija 354
 - 34. Daleki Istok u VI veku 365
 - 35. Veliki kanal 385
 - 36. Haršino carstvo 395
 - 37. Najveće širenje vizantijske teritorije 401
 - 38. Kaganat Gokturk 404
 - 39. Apeninsko poluostrvo pod vlašću Langobarda 405
 - 40. Franačke zemlje 414
 - 41. Langobardska vojvodstva 428
 - 42. Saksonska kraljevstva 433
 - 43. Slabljenje carstva 444

-
-
- 44. Arabija u vreme Muhameda 457
 - 45. Daleki Istok u VII veku 471
 - 46. Osvajanja Muhameda i Abu Bakra 489
 - 47. Indijske države u VII veku 500
 - 48. Širenje arabljanske države 511

Ilustracije

1. Savremeni portret Atila Biča Božjeg 201
2. „Casteldell’Ovo“ u kome je poslednji rimski car živeo do kraja života 237
3. Posetioci na stepenicama veličanstvene piramide u Teotihuakanu 321
4. Teodora i dvorjanin, portretisani na jednom od mozaika u Konstantinopolju 339
5. Kupola crkve Premudrosti Gospodnje (Sveta Sofija) – sada Muzej Aja Sofija 351

Prvo poglavlje

Jedno carstvo pod nebeskim svodom

Između 312. i 330. godine car Konstantin I Veliki uspostavlja vlast nad Rimskim carstvom i omogućuje da hrišćanstvo proširi svoju versku doktrinu

URANO JUTRO 29. oktobra 312. godine rimski vojni zapovednik Konstantin prošao je, na čelu svojih oružanih snaga, kroz gradske kapije Rima.

Bilo mu je četrdeset godina, a već šest godina se borio kako bi prisvojio titulu *imperatora*. Manje od dvadeset četiri sata pre toga on je vojno porazio dvadesetdevetogodišnjeg cara Maksencija čije je sedište bilo upravo u Rimu. Odlučujuća bitka odigrala se kod Milvijskog mosta. Konstantinovi ratnici probili su put preko mosta u pravcu Rima, sve dok protivnički borci nisu poklekli i razbežali se. Pod težinom sopstvenog oklopa, Maksencije je smrtno stradao usled posledica davljenja u mulju koga je bilo puno uz tibar-sko priobalje. Hrišćanski istoričar Laktancije govori nam kako su Konstantinovi ratnici ušli u Rim noseći hristogram

na svojim borbenim štitovima. Rimski* pisac Zosim dodao je i da su oni na vrhu jednog koplja nosili od vode oteklu odsečenu glavu cara Maksencija. Konstantin je naredio da se carevi posmrtni ostaci izvuku iz vode i da mu se mrtvom odseče glava.¹

Konstantin se smestio u carsku palatu kako bi preuzeo upravljanje svojim novim carstvom. Želeći da se reši Maksencijevih pristalica, naredio je da se odmah izvrše pogubljenja, ali na osnovu prethodno donetih sudskih presuda. Žrtve „novog režima“ tako su postali samo najbližiji prijatelji bivšeg cara.² Konstantin je raspustio Pretorijansku gardu, stajaću oružanu jedinicu oformljenu radi obezbeđivanja lične sigurnosti vladara, koja je pružila podršku caru Maksenciju u vreme kad se borio za presto. Takođe, naložio je da se Maksencijeva odsečena glava pošalje u južne oblasti, u Severnu Afriku, kao svojevrsna poruka pristalicama bivšeg cara da je došlo vreme da se izrazi lojalnost novom gospodararu. Tek potom se posvetio obračunu sa savladarima.

Pobeda nad Maksencijem donela mu je carsku krunu, ali ne i čitavo carstvo. Trideset godina ranije njegov prethodnik car Dioklecijan odredio je sebi savladare kako bi s njima podelio obavezu upravljanja prostranim Rimskim carstvom. Ta odluka stvorila je multiplikovani sistem nasleđivanja carskog prestola. U Konstantinovo vreme još dve

* Poznorimske istorije građane Rima uobičajeno su opisivali kao hrišćane ili pagane, s tim što se pod terminom „paganin“ podrazumevao pojedinac koji nije bio hrišćanin. Postoje dva problema u vezi s ovakvim stavom: najpre, religijska raznolikost u ranom srednjem veku bila je znatno složenija nego što to ova jednostavna podela nagoveštava. Drugo, u savremeno doba pojam „paganin“ oživeo je uz potpuno drugačije značenje. Odlučila sam se da u potpunosti izbegavam korišćenje tog pojma. Zosim, koga su često nazivali „paganskim istoričarem“, bio je sledbenik stare rimske religije te sam ga zbog toga označila Rimljaninom.

osobe istovremeno su vladale delovima carstva. Licinije je bio seljačkog porekla, ali se izdigao zahvaljujući uspešnoj vojnoj karijeri i imao je titulu *imperatora* središnjeg dela carstva, koje se nalazilo istočno od provincije Panonije i zapadno od crnomorske regije. Maksimin Daja, koji se uzdigao iznad svog seljačkog porekla, upravljao je istočnim oblastima kojima su Persijanci stalno pretili.*

Idealista po prirodi, car Dioklecijan stvorio je sistem s ciljem da spreči da se sva vlast nađe u rukama jedne osobe. No, car nije obratio pažnju na načine sticanja vladarskog položaja. Konstantin nije imao nameru da deli vlast. Međutim, bio je suviše mudar da bi istovremeno otpočeo dva sukoba. Umesto toga, postigao je dogovor s Licinijem, koji nije bio samo bliži u odnosu na Maksimina Daju već i slabiji. Licinije je vremenom postao Konstantinov saveznik. Zauzvrat, dogovoreno je da se Licinije, kome je tada bilo šezdesetak godina, oženi Konstantinovou polusestrom, osamnaestogodišnjom Konstancijom.

Licinije je oduševljeno prihvatio predloženi dogovor. Želeći da svome budućem zetu ukaže prvi gest dobre volje, on je 30. aprila 313. godine počeo bitku s trupama Maksimina Daje. To se desilo svega šest meseci nakon što je Konstantin ušao u Rim. Licinije je raspolagao s nešto manje od trideset hiljada ratnika, dok je Maksimin Daja uspeo da okupi oko sedamdeset hiljada. Međutim, baš kao i Konstantinove jedinice, i Licinijeva vojska napredovala je pod stegovima na kojima su se nalazili simboli hrišćanskog boga. Bio je to vrlo koristan detalj. Maksimin Daja se, u Jupiterovo ime, zavetovao kako će iz svojih oblasti proterati hrišćanstvo, pa je pojavljivanje stegova s hrišćanskim znamenjima

* To je uključivalo i administrativne oblasti Panoniju, Dakiju, Trakiju i Makedoniju.

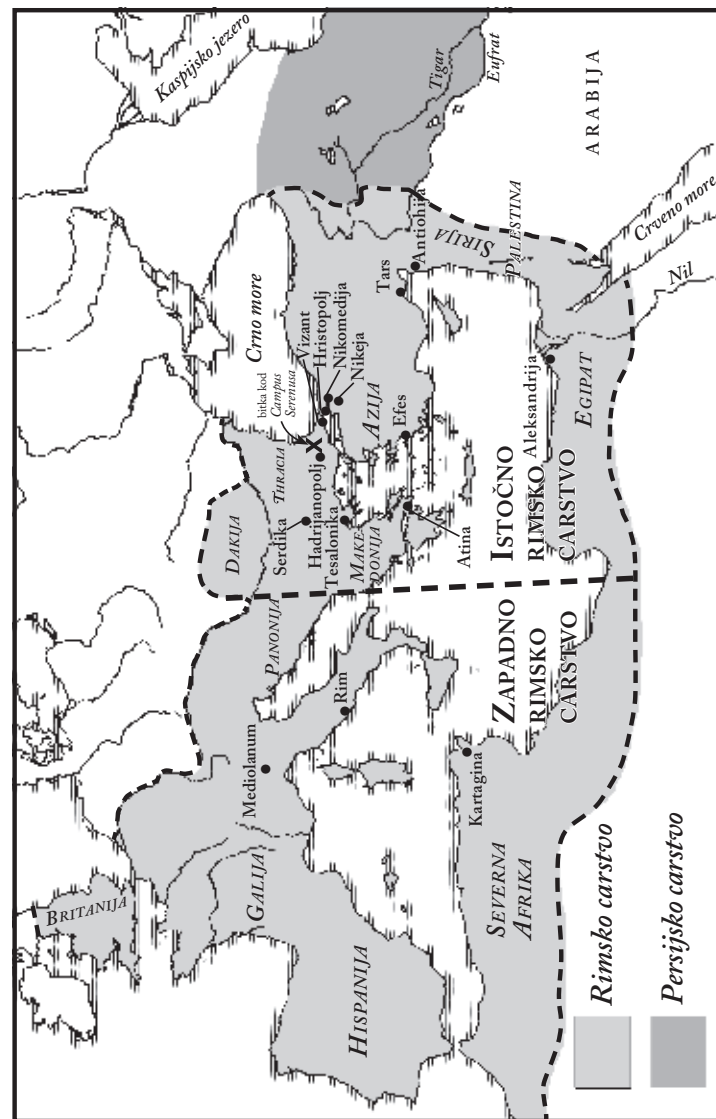
ukazivalo na to kako je sukob zbog teritorija prerastao u svojevrsni sveti rat.

Dve vojske sukobile su se na mestu *Campus Serenus*, u neposrednoj blizini grada Hadrijanopolja. Tu je malobrojnija Licinijeva vojska nadjačala Maksiminovu. Prerušeni Maksimin Daja utekao je s bojišta, ali ga je Licinije gonio kroz čitavu provinciju Azije sve dok ga nije uhvatio u zamku u gradu Tarsu. Videvši da mu nema spasa, Maksimin Daja je izvršio samoubistvo trovanjem. Ali pre nego što je popio otrovnu supstancu, obilato je jeo što je odložilo dejstvo otrova. Istoričar Laktancije zabeležio je kako je bilo potrebno da prođe čak četiri dana dok nije preminuo:

Snaga otrova, koja je bila oslabljena time što mu je stomak bio prepun hrane, nije mogla odmah da deluje već je izazvala strašnu boljku koja je podsećala na kugu. ... Nakon što je pretrpeo stravične bolove počeo je da udara glavom o zid toliko snažno da su mu oči ispale iz duplji. A tada, postavši potpuno slep, pomislio je da vidi Boga s Njegovim slugama obučenim u bele odore kako mu sude. ... I tada je, uz krike koje je ispuštao kao da ga živog spaljuju, predao svoju prestupničku dušu.³

Međutim, to nije bila poslednja strašna smrt. Licinije je ubio dvoje dece Maksimina Daje, a oba deteta su imala manje od devet godina, da bi potom naredio da se njihova majka usmrti davljenjem. Takođe, pogubio je i trojicu potencijalnih pretendena na istočni presto koji su svi bili deca preminulog cara.

Konstantin je mudro postupio kad se opredelio da ignoriše to krvoproliće. Njih dvojica sreli su se u Mediolanumu

1. Carstva Rimljana i Persijanaca

(današnjem Milanu) kako bi proslavili Licinijevo stupanje u brak s Konstancijom, kao i da bi objavili edikt kojim su dozvolili slobodno ispovedanje hrišćanske vere na čitavoj teritoriji carstva. To se pokazalo posebno neophodnim imajući u vidu da su se u tom razdoblju njih dvojica već uveliko priklonili hrišćanstvu, i to samo zato da bi se domogli carske vlasti.

Istini za volju, hrišćanstvo se već niz godina do tada slobodno moglo propovedati i ispovedati u svim delovima carstva, osim na istoku. No, Milanskim ediktom slobodno ispovedanje hrišćanstva od tada je bilo prošireno i na područje nekadašnjih teritorija koje je prethodno kontrolisao Maksimin Daja. „Nikome ne sme biti uskraćena mogućnost da svoje srce prikloni hrišćanskoj veri“, bilo je zapisano u Milanskom ediktu. „Svako ko poželi da praktikuje hrišćansku veru to može učiniti slobodno i javno, bez bilo kakvih teškoća. ... Takođe, i drugim verama omogućili smo pravo na slobodno i javno ispovedanje, a sve s ciljem da se u naše vreme dostigne mir, te je svakome dato na volju da veruje u ono što želi.“ Imovina, koja je u prethodnom periodu bila oduzimana hrišćanima, trebalo je da im bude vraćena, a sve hrišćanske bogomolje da budu vraćene vernicima. „Neka tako bude i učinjeno“, zaključeno je u tekstu edikta, „kako bi, kao što smo to prethodno i naglasili, milost Gospodnja koja je na nama i koju smo u najvažnijim trenucima već bili iskusili, zanavek pružala dobrobit, kako nama, tako i čitavoj našoj državi.“⁴

Dobrobit države. Po Laktanciju, Konstantin je bio sluga Gospodnji, a njegovi protivnici poraženi su voljom samog Boga. Jevsevije, hrišćanski sveštenik koji je napisao biografiju cara Konstantina I Velikog, podržavao je to gledište: Konstantin je „miljenik Gospodnji“, koji učenje Sina Božjeg prenosi narodima Rimskog carstva.⁵

Jevsevije je bio Konstantinov prijatelj, dok je Laktancije bio siromašni učitelj govorništva sve dok ga Konstantin nije angažovao na svom dvoru čime je potpuno promenio njegovu sudbinu. Međutim, nastanak i sadržaj njihovih dela bio je motivisan time da i dalje ostanu u vladarevoj milosti. Možda čak i pre nego što je to i samom Konstantinu postalo jasno, obojica istoričara spoznala su činjenicu da se upravo u hrišćanstvu nalazila šansa da carstvo nastavi da postoji.

Nakon toga Konstantin se mogao posvetiti rešavanju problema koji se ogledao u tome da je u carstvu postojalo više savladara. Već je uklonio dvojicu od trojice svojih suparnika, a Licinijevi dani su bili odbrojani. No, carstvu je pretila mnogo veća opasnost. Tokom čitavog niza vekova ono je postojalo kao politički entitet u kome su brojne provincije, oblasti i gradovi opstojavali u svom drevnom identitetu. Tars je bio rimski, ali istovremeno i azijski grad na čijim se ulicama pre mogao čuti grčki, a ne latinski jezik. Severna Afrika bila je rimska, ali je Kartagina bila afrički grad sa stanovništvom afričkog porekla. Galija je bila rimska teritorija, ali su germanska plemena koja su je naseljavala koristila njihov jezik i poštovala sopstvena božanstva. Rimsko carstvo istovremeno je održavalo sve te dvostruke identitete – rimske i *druge* – iako su centrifugalne sile *druge* bile toliko snažne da su ih državne granice carstva jedva održavale na jednom mestu.

Konstantin nije postavio krst na svoje barjake kako bi na taj način stekao odanost hrišćana. Kako je to kazao ruski istoričar A. A. Vasiljev, bilo bi potpuno besmisleno da se politička strategija uspostavlja na „jednoj desetini stanovništva koje u to doba nije uzimalo učešće u političkim dešavanjima“. ⁶ Niti je, pak, Konstantin odjednom postao religiozan. Nastavio je da i dalje na svom novcu kuje izreku

Sol Invictus („nepobedivo Sunce“). Za sebe je zadržao funkciju *pontifex maximus*-a, odnosno prvosveštenika rimskog državnog kulta i to sve do svoje smrti. Opirao se i obredu krštenja sve dok 336. godine nije bio na samrti.⁷

Car Konstantin I Veliki je u hrišćanstvu, naime, uvideo nov i potpuno fascinantna način da razume svet u kome je živeo, a u hrišćanima poželjan model građana Rimskog carstva, povezani osećajem odanosti koji je prevazilazio, ali nije i poništavao njihove lokalne međusobne veze. Hrišćanstvo je moglo istovremeno da postoji s bilo kojim drugim identitetom. Bilo je skoro nemoguće biti istinski Rimljanin, a istovremeno i Vizigot, ili svim srcem Rimljanin i Afrikanac. Međutim, hrišćanin je mogao biti Grk ili Latin, rob ili slobodan čovek, Jevrejin ili ne-Jevrejin. Hrišćanstvo je nastalo kao religija bez političke domovine koju bi smatralo svojom, što je značilo da je bez teškoća moglo biti opšteprihvaćeno u carstvu koje je tokom vremena osvojilo toliko različitih oblasti (domovina). Preobražavajući rimsko u hrišćansko carstvo, car Konstantin je državu koja se krunila mogao ponovo da ujedini pod Hristovim imenom koje je moglo da uspe tamo gde nisu mogli Cezar ili Avgust.

Međutim, car Konstantin nije se u potpunosti i isključivo oslanjao na hrišćanstvo kako bi postigao ono što je želeo. Godine 324. Licinije je Konstantinu dao odličan povod da se liši svog savladara. Vladar istočnog dela carstva optužio je hrišćane koji su živeli na njegovom dvoru da su ga špijunirali u korist njegovog savladara sa zapada (što su oni, bez ikakve sumnje, i činili) te ih je najurio iz carske palate. Car Konstantin je odmah objavio kako je Licinije proganjao hrišćane što je u skladu sa sadržajem Milanskog edikta bilo nezakonito postupanje, pa je poveo svoje armije u pravcu istoka.

Dvojica savladara sreli su se dva puta: prvi put u blizini Hadrijanopolja, na mestu gde je Licinije ranije ostvario vojnu pobjedu nad nekadašnjim carem istočnih oblasti Maksiminom Dajom. Konačno, dva meseca nakon toga, 18. septembra, Konstantin i Licinije sukobili su se u bici kod Hristopolja. U njihovom poslednjem oružanom sukobu Liciniju nije preostalo ništa drugo osim predaje.⁸ Konstantin mu je poštedeo život tek na Konstancijina preklinjanja, pa ga je, umesto pogubljenja, osudio na progonstvo u Solun.

Tako je car Konstantin I Veliki postao jedini vladar rimskog sveta.

Njegova prva aktivnost u svojstvu jedinog cara bila je da garantuje jedinstvo hrišćanske vere. Hrišćanstvo mu nije moglo biti od velike koristi ukoliko bi se podelilo na međusobno suprotstavljene struje, a ta opasnost bila je stvarna.

U različitim delovima carstva hrišćanske vođe su se vatreno sukobljavale u vezi s prirodom Hrista, a to sučeljavanje mišljenja upravo je tada doživljavalo vrhunac.*

Još od samih početaka hrišćanska crkva obznanila je kako je Hrist, istovremeno, i bog i čovek: „Isus je Gospod“, kako je to primetio Dž. N. D. Keli, glasilo je najranije i najosnovnije hrišćansko versko učenje. Prema učenju najranijih hrišćanskih teologa, poznatijih i kao Sveti oci, Hrist je bio „nedeljivo jedan“ i, takođe, „u potpunosti božanski i ljudski“.⁹ To je bilo nešto poput punjenja jedne čaše do vrha s dve potpuno različite tečnosti, te su se hrišćani suočavali s ovim paradoksom još od samih početaka. Sveti Ignjatije Antiohijski, koji je smrtno stradao u rimskoj areni nešto pre 110. godine, uspostavio je ovo pravoslavno učenje kroz čitav niz uravnoteženih suprotnosti:

* Otelotvorenje je središnje učenje hrišćanstva. Bog se otelotvorio na Zemlji u ličnosti Isusa Hrista.

*Postoji jedan lekar koji je podjednako sačinjen od mesa
i duha;*

stvorenog i nestvorenog;

Bog koji postoji u telu;

istinski život u smrti;

koji istovremeno potiče i od Marije, ali i od Boga.

...

Jer „Reč se otelotvori.“

Bivajući bestelesan, On obitavaše u telu;

bivajući neprolazan, On se uselio u prolazno telo;

bivajući besmrtan, On je uzeo smrtno telo;

bivajući život, On je postao predmet propadanja.¹⁰

Međutim, neki su imali potpuno drugačija mišljenja. Već tokom II veka, *evioniti* su tvrdili kako je Isus Hrist u svojoj suštini bio ljudsko biće, a da se njegov „božanski“ aspekt isključivo nalazio u kontekstu toga da je bio odabran da Jevrejima vlada kao njihov *Mesija*. Pripadnici sekte, poznati kao *doketisti*, prihvatili su helenske ideje o „urođenoj nečistoti materije“¹¹ te su tvrdili kako Isus Hrist nije mogao da ima nikakvih dodirnih tačaka s truležnošću ljudskog tela već da je on, u stvari, bio duh koji se *pojavi*o kao ljudsko biće. Otišavši korak dalje u odnosu na stanovišta koja su izneli doketisti, *gnostici* su verovali kako su božanski Hrist i ljudski Isus uspostavili kratkotrajan spoj kako bi spasli ljudsku vrstu od kvarljivog materijalnog sveta*.

* Čitav niz veroispovesti i verovanja mogu se opisati kao gnostička. U suštini, gnostička učenja očekuju od svojih pristalica da tragaju za višim nivoima znanja (*gnosis*) što dovodi do toga da samo nekolicina njih u tome i uspe. Zainteresovani čitaoci mogu da pročitaju delo Karen King *Šta je to gnosticizam?* (Beknap Press, 2005), a posebno Prvo poglavlje koje nosi naslov „Zašto je toliko teško da se definiše gnosticizam?“.

I dok su se Konstantin i Licinije sukobljavali ko bi se od njih dvojice mogao domoći carske krune, sveštenik po imenu Arije počeo je da podučava još jednu doktrinu: pošto je Bog jednosušan, „bespočetan, jedina istina, jedini besmrtan, premudar, dobar i potpuno vlasan“ Sin Božji morao je biti stvoreno biće. On se možda i razlikovao od drugih stvorenja, ali u svojoj suštini nije bio božanske prirode.¹²

Arije, koji je kao sveštenik služio u egipatskom gradu Aleksandriji, okupljao je svoje pristalice čime je izazivao nezadovoljstvo kod svog episkopa* koji ga je naposljetku izopštio iz hrišćanske crkve. To je moglo da izazove ozbiljan razdor koji bi doveo do izdvajanja veće grupe hrišćana od glavnine njihove verske zajednice. Saznavši za taj razdor, car Konstantin I Veliki u Egipat je poslao pismo u kome je zahtevao da se dvojica sveštenika sretnu i rasprave svoje nesuglasice: „Vratite mi time moje mirne dane i spokojne noći kako bih mogao da sa zadovoljstvom uživam u mirnom životu.“¹³

Kako ni Arije, ni episkop nisu želeli nimalo da popuste u svojim stavovima, očajni car Konstantin I Veliki sazvaio je crkveni sabor da bi se to pitanje konačno rešilo. Isprva je car želeo da sabor bude održan u gradu Nikomediji, ali je snažan zemljotres pogodio taj grad baš onda kad su se episkopi nalazili na putu ka njemu. Zgrade su bile porušene, a ispod njihovih ruševina smrt su pronašle stotine građana. Plamen, koji je brzo počeo da guta drvene elemente kuća, ubrzano se širio te je grad, po rečima Sozomena, postao jedna „vatrena masa“.¹⁴

* Još na samom početku, svaka hrišćanska zajednica imala je svog vođu, episkopa ili biskupa, koji je imao svu odgovornost u odnosu na svoju pastvu. Do IV veka svaki grad u kome je postojala hrišćanska zajednica imao je svog episkopa koji je predstavljao sve hrišćane u toj oblasti.